

॥ तैत्तिरीय संहिता ॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्यै पुरोडाशमृष्टाकपालं निर्वपति धेनुर्दखिणा ये
प्रत्यञ्चः शम्याया अवशीयन्ते तन्नैर्ऋतमेककपालं कृष्णं
वासः कृष्णतूषं दखिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण
एष ते निरऋते भागो भूते हविष्मत्यसि मुञ्चेममहंसः
स्वाहा नमो य इदं चकाराऽऽदित्यं चरुं निर्वपति
वरो दखिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं वामनो वही
दखिणाऽग्नीषोमीयम् ॥ १ ॥

एकादशकपालं हिरण्यं दखिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो
वही दखिणाऽऽग्नेयमृष्टाकपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही
दखिणैन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वत्सो
दखिणा सौम्यः श्यामाकं चरुं वासो दखिणा सरस्वत्यै
चरुं सरस्वते चरुं मिथुनौ गावौ दखिणा ॥ २ ॥

अग्नीषोमीयं चतुस्त्रिंशच्च ॥ १ ॥

[१]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं
द्वादशकपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतं
सप्तकपालं वैश्वदेवीमामिख्यां द्यावापृथिव्यमेककपालम् ॥ ३ ॥

आग्नेयमष्टादश ॥ २ ॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिख्यां वारुणीमामिख्यां
कायमेककपालं प्रघास्यान् हवामहे मरुतो यज्ञवाहसः
करम्भेण सजोषसः ॥ मो षू ण इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म ते
शुष्मिन्नवया। मही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हविष्मतो मरुतो
वन्दते गीः ॥ यद् ग्रामे यदरण्ये यत् सभायां यदिन्द्रियो।
यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि
तस्यावयजनमसि स्वाहा ॥ अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा
मयोभुवा ॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेतं सुदानवः ॥ ४ ॥

वयं यद् विश्वतिष्ठ ॥ ३ ॥ [३]

अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकं
सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यंदिने चरुं मरुद्भ्यो
गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णां दर्वि परां पत

सुपूर्णं पुनरापत। वस्त्रेव वि क्रीणावहा इषमूर्जः शतक्रतो॥
देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमिन्नि मे
हरा निहारम्॥५॥

नि हरामि ते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशः
सप्तकपालं निर्वपति साकः सूर्येणोद्यताग्नेयमष्टाकपालं
निर्वपति सौम्यं चरुः सावित्रं द्वादशकपालः
सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्रमेकादशकपालमैन्द्रं
चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम्॥६॥

हरा निहारं त्रिंशच्च॥४॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो
बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवाच्यायै दुग्धे
मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह
ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसंहशं त्वा
वयं मघवन् मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि
वशाः अनु॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥७॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अख्वन्

पित॒रोऽमी॑मदन्त पित॒रोऽती॑तृपन्त पित॒रोऽमी॑मृजन्त
 पित॒रः॥ परै॑त पित॒रः सो॒म्या ग॒म्भीरैः पृ॒थिभिः पू॒र्व्यैः॥ अथा॑
 पि॒तृन्त्सु॑विदत्रा॒ऽ अपी॑त य॒मेन॒ ये स॑ध॒मादं॑ मदन्ति॥ मनो॒
 न्वा हु॑वामहे नारा॒शः॒ सेन॒ स्तोमे॑न पि॒तृणां॑ च॒ मन्म॑भिः॥
 आ॥८॥

न॒ ए॒तु मनः॒ पुनः॒ ऋ॒त्वे द॒रुषाय॑ जी॒वसे॑॥ ज्योक् च॒ सूर्य॑
 दृ॒शे॥ पुन॑र्नः पि॒तरो॒ मनो॒ ददा॑तु दै॒व्यो ज॑नः॥ जी॒वं ब्रा॑तः
 स॒चेम॑हि॥ यद॒न्तरि॑ख्यं पृ॒थि॒वीमु॑त द्वां यन्मा॒तरं॑ पि॒तरं॑ वा
 जि॒हिः॒सि॒म॥ अ॒ग्नि॒र्मा त॑स्मा॒देन॑सो गार्ह॒पत्यः॑ प्र मु॑श्चतु
 दुरि॒ता या॑नि च॒कृम॑ क॒रोतु॒ माम॑ने॒नस॑म्॥९॥

हरी॒ मन्म॑भिरा चतु॑श्चत्वारि॒ःश॒च॥५॥

[५]

प्र॒ति॒पू॒रुष॑मेकं॒कपा॒ला॒न्निर्व॑प॒त्येक॑मति॒रिक्तं॑ याव॑न्तो गृ॒ह्याः
 स्म॒स्तेभ्यः॑ क॒मंकरं॑ प॒शूना॑ः श॒र्मा॑सि॒ शर्म॑ यज॑मानस्य॒ शर्म॑ मे
 य॒च्छैकं॑ ए॒व रु॒द्रो न॑ द्वि॒तीया॑य तस्थ आ॒खु॒स्तै रु॒द्र प॒शुस्तं॑
 जु॒षस्वै॒ष तै रु॒द्र भा॒गः स॒ह स्व॑स्राऽम्बि॒कया॑ तं जु॒षस्व॑
 भेष॑जं ग॒वेऽश्वा॑य॒ पुरु॑षाय॒ भेष॑जमथो अ॒स्मभ्य॑ भेष॒जः
 सु॒भेष॑जम्॥१०॥

यथाऽसति॥ सुगं मेषाय मेष्ट्या अवाँम्ब रुद्रमदिमृह्यव देवं
 त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा
 नः पशुमतः करद्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे
 सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुखीय
 माऽमृतात्॥ एष ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो
 मूर्जवतोऽतीह्यवततधन्वा पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥११॥

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥६॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
 पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं
 द्वादशगवः सीरं दखिषणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं
 धेनुदखिषणा ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा दखिषणसदो
 यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा
 उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रख्योहणस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु
 तेभ्यः॥१२॥

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रख्यः संदग्धः रख्य इदमहः
 रख्योऽभि सं दहाम्यग्नये रख्योघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे

वरुणाय॒ बृहस्प॑तये॒ दुव॑स्वते र॒ख्यो॒घ्ने स्वाहा॑ प्र॒ष्टिवा॒ही रथो॑
 द॒खि॑ष्णा दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑ प्र॒सवे॑ऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑ पृ॒ष्णो
 ह॒स्ताभ्या॑ ५ र॒ख्यसो॑ व॒धं जु॑होमि ह॒त ५ र॒ख्योऽव॑धिष्म॒ र॒ख्यो
 यद्व॑स्ते तद॒खि॑ष्णा ॥ १३ ॥

तेभ्यः पञ्चचत्वारिंशच्च ॥ ७ ॥ [७]

धा॒त्रे पु॑रोडा॒शं द्वा॑द॒शक॑पा॒लं निर्व॑प॒त्यनु॑म॒त्यै
 च॒रु ५ रा॒कायै॑ च॒रु ५ सि॑नीवा॒ल्यै च॒रु कु॑ह्वै च॒रु
 मि॑थुनौ गा॒वौ द॒खि॑ष्णाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपा॒लं
 निर्व॑प॒त्यैन्द्रा॑वैष्णवमेकादशकपा॒लं वैष्ण॑वं त्रि॒कपा॒लं
 वा॑मनो व॒ही द॒खि॑ष्णा ऽग्नीषोमीयमेकादशकपा॒लं
 निर्व॑प॒तीन्द्रा॑सोमीयमेकादशकपा॒ल ५ सौ॒म्यं च॒रु ब॒भ्रुर्द॒खि॑ष्णा
 सोमा॑पौष्णं च॒रु निर्व॑प॒त्यैन्द्रा॑पौष्णं च॒रु पौ॑ष्णं च॒रु ३ श्या॑मो
 द॒खि॑ष्णा वैश्वान॒रं द्वा॑द॒शक॑पा॒लं निर्व॑पति॒ हिर॑ण्यं द॒खि॑ष्णा
 वा॒रुणं॑ य॒वम॑यं च॒रुम॑श्वो द॒खि॑ष्णा ॥ १४ ॥

निरष्टौ च ॥ ८ ॥ [८]

बा॒रुह॑स्प॒त्यं च॒रु निर्व॑पति ब्र॒ह्म॑णो गृ॒हे शि॑तिपृ॒ष्ठो

दखिषिणैन्द्रमेकादशकपालः राजन्यस्य गृहे ऋषभो
 दखिषिणा ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दखिषिणा नैर्ऋतं
 चरुं परिवृत्तयै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा
 कूटा दखिषिणा ऽऽग्नेयमृष्टाकपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं
 दखिषिणा वारुणं दशकपालः सूतस्य गृहे महानिरष्टो
 दखिषिणा मारुतः सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दखिषिणा
 सावित्रं द्वादशकपालं ॥१५॥

खत्तुर्गृह उपध्वस्तो दखिषिणा ऽऽश्विनं द्विकपालः
 संग्रहीतुर्गृहे संवात्यो दखिषिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे
 श्यामो दखिषिणा रौद्रं गावीधुकं चरुमर्खावापस्य गृहे शबल
 उद्धारो दखिषिणेन्द्राय सुत्राम्णो पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति
 निर्वपतीन्द्रायाः होमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा
 वृत्रं वेध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतार्यै श्वेतवत्सायै दुग्धे
 स्वयंमूर्ते स्वयंमथित आज्य आश्वत्थे ॥१६॥

पात्रे चतुःसक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाः श्वाकर्णाः च
 तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पयसि बारहस्पत्यो
 येऽकर्णाः स आज्ये मैत्रः स्वयंकृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं

ब॒र्हिः स्वयंकृत इ॒ध्मः सैव श्वे॒ता श्वे॒तवत्सा॒ दखि॑षणा॥१७॥

सा॒वि॒त्रं द्वा॒द॒श॒क॒पा॒ल॒मा॒श्व॒त्थे त्रय॑स्त्रि॒ंशच्च॑॥९॥ [९]

अ॒ग्नये॑ गृ॒हप॑तये पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पति कृ॒ष्णा॒नां
ब्री॒ही॒णां सोमा॑य वन॒स्पत॑ये श्या॒माकं॑ च॒रुं स॑वि॒त्रे
स॒त्यप्र॑सवाय पु॒रोडा॑शं द्वा॒द॒श॒क॒पा॒ल॒मा॒शूनां॑ ब्री॒ही॒णां
रु॒द्राय॑ पशु॒पत॑ये गा॒वीधु॑कं च॒रुं बृ॒ह॒स्पत॑ये वा॒चस्प॑तये नै॒वारं
च॒रुमि॒न्द्राय॑ ज्ये॒ष्ठाय॑ पु॒रोडा॑शमेका॒द॒श॒क॒पा॒लं म॒हाब्री॑हीणां
मि॒त्राय॑ स॒त्यायाऽऽम्ब॑ानां च॒रुं वरु॑णाय धर्म॑पतये यव॒मयं
च॒रुं स॑वि॒ता त्वा॑ प्रस॒वानां॑ सुव॒ताम॒ग्निर्गृ॑हप॑तीनां सोमो
वन॒स्पती॑नां रु॒द्रः प॑शूनां॥१८॥

बृ॒ह॒स्पति॑र्वा॒चामि॒न्द्रो ज्ये॒ष्ठानां॑ मि॒त्रः स॒त्यानां॑ वरु॑णो
धर्म॑पतीनां ये दे॒वा दे॒वसु॒वः स्थ॑ त इ॒ममा॑मु॒ष्याय॑णम॒-
नमि॒त्राय॑ सुव॒ध्वं म॒ह॒ते क्ष॒त्राय॑ म॒ह॒त आधि॑पत्याय
म॒ह॒ते जा॒न॒राज्या॑यैष वो॑ भर॒ता राजा॑ सोमोऽस्माकं
ब्रा॒ह्म॒णानां॑ राजा॑ प्रति॒ त्यन्ना॑म॒ राज्य॑म॒धायि॑ स्वां
त॒नुवं वरु॑णो अ॒शि॒श्रेच्छु॑र्चैर्मि॒त्रस्य॑ व्र॒त्या अ॒भू॒माम॑न्महि
म॒ह॒त ऋ॒तस्य॑ नाम॒ सर्वे॑ व्रा॒ता वरु॑णस्याभू॒वन्वि मि॒त्र

एवैररातिमतारीदसूषुदन्त यज्ञिया ऋतेन व्यु त्रितो
जरिमाणं न आनड् विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि॥११॥

पशूनां ब्राताः पञ्चविंशतिश्च॥10॥ [१०]

अर्थेतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिवृषसेनोऽसि
ब्रजखितः स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः
स्थ मान्दाः स्थ वाशाः स्थ शक्करीः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्याः स्थाऽपामोषधीनां रसः
स्थाऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः॥
राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रमुष्मै
दत्त॥२०॥

अत्येकादश च॥11॥ [११]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः
क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः
क्षत्रियाय दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य

दात्रमंसि शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन
 स्वाहा राजसूयाय चितानाः॥ सधमादौ द्युम्निनीरूर्ज एता
 अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः। पुस्त्यासु चक्रे वरुणः
 सधस्थमपा५ शिशुः॥२१॥

मातृतमास्वन्तः॥ रषत्रस्योल्बमसि रषत्रस्य
 योनिरस्याविन्नो अग्निर्गृहपतिराविन्न इन्द्रो वृद्धश्चवा
 आविन्नः पूषा विश्ववेदा आविन्नो मित्रावरुणावृतावृधावाविन्ने
 द्यावापृथिवी धृतव्रते आविन्ना देव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नो
 ऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विश्वस्मिन् राष्ट्रे महते रषत्राय
 महत आधिपत्याय महते जानराज्यायैष वो भरता राजा
 सोमोऽस्माकं ब्राह्मणाना५ राजेन्द्रस्य॥२२॥

वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयायं वृत्रं वेध्याच्छत्रुबाधनाः स्थ
 पात मा प्रत्यश्च पात मा तिर्यश्चमन्वश्च मा पात दिग्भ्यो
 मा पात विश्वाभ्यो मा नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुषसां
 विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्याऽऽरोहतं वरुण मित्रं गतं
 ततश्चरुषाथामदितिं दितिं च॥२३॥

सुमिधुमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृथस्तोमो
 रथन्तरं सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणमुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप् त्वा
 छन्दसामवतु पञ्चदशः स्तोमो बृहत्सामेन्द्रो देवता रक्षत्रं
 द्रविणं विराजुमा तिष्ठ जगती त्वा छन्दसामवतु सप्तदशः
 स्तोमो वैरूपं सामं मरुतो देवता विड्रविणमुदीचीमा
 तिष्ठानुष्टुप् त्वा ॥ २४ ॥

छन्दसामवत्वेकविंशः स्तोमो वैराजं सामं मित्रावरुणौ
 देवता बलं द्रविणमूर्ध्वामा तिष्ठ पङ्क्तिस्त्वा छन्दसामवतु
 त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ स्तोमो शाक्ररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता
 वर्चो द्रविणमीदृङ् चान्यादृङ् चैतादृङ् च प्रतिदृङ् च मितश्च
 संमितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सत्यज्योतिश्च
 ज्योतिष्मांश्च सत्यश्चर्तुपाश्च ॥ २५ ॥

अत्यंहाः। अग्रये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा
 सरस्वत्यै स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्राय स्वाहा
 घोषाय स्वाहा श्लोकाय स्वाहाऽंशाय स्वाहा भगाय स्वाहा
 रक्षेत्रस्य पतये स्वाहा पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिख्याय स्वाहा
 दिवे स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नखेत्रेभ्यः स्वाहा-

ऽद्ध्यः स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः
स्वाहा परिप्लवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥२६॥

अनुष्टुप्स्वर्तपाश्र्वं सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥१३॥ [१३]

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
पाहि दिद्योन्मा पाह्यवेष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥
सोमो राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचः सुवन्तां
ते ते प्राणः सुवन्तां ते ते चख्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रः
सुवन्ताः सोमस्य त्वा द्युम्नेनाभिषिञ्चाम्यग्नेः॥२७॥

तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा ख्षत्राणां ख्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि
समाववृत्रन्नधरागुदीचीरहि बुध्नियमनु संचरन्तीस्ताः पर्वतस्य
वृषभस्य पृष्ठे नावश्चरन्ति स्वसिच इयानाः॥ रुद्र यत्ते
क्रयी परं नाम तस्मै हुतमसि यमेष्टमसि। प्रजापते न
त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि परि ता बभूव। यत्कांमास्ते
जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम पतयो रयीणाम्॥२८॥

अग्नेस्तैकादश च॥१४॥ [१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यान्मित्रावरुणयोस्
 प्रशास्त्रोः प्रशिषा युनज्मि यज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि
 विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे
 जेषमाप्तं मनः समहमिन्द्रियेण वीर्येण पशूनां मन्युरसि
 तवेव मे मन्युर्भूयान्नमो मात्रे पृथिव्यै माऽहं मातरं पृथिवीं
 हिंसिषं मा॥२९॥

मां माता पृथिवी हिंसीदियं दस्यायुरस्यायुर्मे धेह्यूर्गस्यूर्जं
 मे धेहि युङ्क्षि वर्योऽसि वर्यो मयि धेह्यग्रये गृहपतये
 स्वाहा सोमाय वनस्पतये स्वाहेन्द्रस्य बलाय स्वाहा
 मरुतामोजसे स्वाहा हंसः शुचिषद्वसुरन्तरिख्य- सद्धोता
 वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्धोमसदजा गोजा
 ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥३०॥

हिंसिषं मर्तजास्त्रीणि च॥१५॥ [१५]

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वेर्देवैः ख्यत्रस्य नाभिरसि
 ख्यत्रस्य योनिरसि स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वां
 हिंसीन्मा मां हिंसीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यां स्वा
 साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा ३ न त्वं राजन् ब्रह्माऽसि सविता-

ऽसि सत्यसंवो ब्रह्मा ३ न त्व५ राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि
सत्यौजाः॥ ३१ ॥

ब्रह्मा ३ न त्व५ राजन् ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा
३ न त्व५ राजन् ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रस्य वज्रो-
ऽसि वार्त्रघ्नस्तेन मे रध्य दिशोऽभ्यय५ राजाऽभूत् सुश्लोकाँ
4 सुमङ्गलाँ 4 सत्यराजा ३ न। अपां नष्ट्रे स्वाहोर्जो नष्ट्रे
स्वाहाऽग्नये गृहपतये स्वाहा॥ ३२ ॥

सत्यौजाँश्चत्वारि५शच्च॥ 16 ॥ [१६]

आग्नेयमृष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं
चरुं वथ्सतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो
दक्षिणा पौष्णं चरुः श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुः
शितिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं
दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा सौम्यं चरुं बभ्रुर्दक्षिणा
त्वाष्ट्रमृष्टाकपालः शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं त्रिकपालं वामनो
दक्षिणा॥ ३३ ॥

आग्नेयं द्विचत्वारि५शत्॥ 17 ॥ [१७]

सद्यो दीर्घयन्ति सद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिस्रजां

प्र यच्छति दशभिर्वत्सतुरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो
भवति शतं ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशः स्तोत्रं भवति
प्राकाशावध्वर्यवे ददाति स्रजमुद्गात्रे रुक्मः होत्रे-
ऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहृतृभ्यां द्वादश पष्ठौहीर्ब्रह्मणे वशां
मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छः सिने वासंसी नेष्टापोतृभ्याः
स्थूरिं यवाचितमच्छावाकायानङ्गाहमग्नीधे भार्गवो होता
भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामः
सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ ३४॥

वारवन्तीयं चत्वारि च॥ 18॥ [१८]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दर्षिणैन्द्रमेकादशकपालं
दर्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गीं पष्ठौही दर्षिणा
मैत्रावरुणीमामिख्यां वशा दर्षिणा बार्हस्पत्यं चरुः
शितिपृष्ठो दर्षिणाऽऽदित्यां मल्हां गर्भिणीमा लभते
मारुतीं पृश्निं पष्ठौहीमश्विभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं
निर्वपति सरस्वते सत्यवाचं चरुः सवित्रे सत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालं तिसृधन्वः शुष्कदृतिर्दर्षिणा॥ ३५॥

आग्नेयः सप्तचत्वारिंशत्॥ 19॥ [१९]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं
 द्वादशकपालं बार्हस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमष्टाकपालं वैश्वानरं
 द्वादशकपालं दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं
 चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं मैत्रं चरुं वारुणं चरुं र्ष्वेत्रपत्यं
 चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो दक्षिणा॥३६॥

आग्नेयं चतुस्त्रिंशत्॥२०॥ [२०]

स्वाद्धीं त्वां स्वादुनां तीव्रां तीव्रेणामृताममृतेन सृजामि
 स॥सोमेन सोमोऽस्यश्विभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
 सुत्राम्णे पच्यस्व पुनातु ते परिस्रुत॥ सोम॥ सूर्यस्य
 दुहिता। वारेण शश्वता तना॥ वायुः पूतः पवित्रेण
 प्रत्यङ्गसोमो अतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ कुविदङ्ग
 यवमन्तो यवं चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत
 भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥ आश्विनं धूम्रमा
 लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपति
 सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं सोमप्रतीकाः
 पितरस्तृष्णुत वडंबा दक्षिणा॥३७॥

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥२१॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
 दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
 अग्नाविष्णू महि धाम प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
 दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्र
 णो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यवतु।
 आ नो दिवो बृहतः॥३८॥

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी
 जुजुषाणा घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते
 जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥
 एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे यज्ञैर्विधेम नमसा हविर्भिः।
 बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयं स्याम पतयो रयीणाम्॥
 बृहस्पते अति यदर्यो अर्हाद्युमद्विभाति क्रतुमञ्जनेषु।
 यद्दीदयच्छवसा॥३९॥

ऋतप्रजात तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्॥ आ नो
 मित्रावरुणा घृतैर्गव्यूतिमुख्यतम्। मध्वा रजांसि सुक्रतू॥
 प्र बाहवांसि सृतं जीवसे न आ नो गव्यूतिमुख्यतं घृतेन।
 आ नो जनै श्रवयतं युवाना श्रुतं मे मित्रावरुणा हवेमा॥

अग्निं वः पू॒र्व्यं गि॒रा दे॒वमी॑डे वसू॒नाम्। स॒प॒र्यन्तः॑ पु॒रु॒प्रियं॑
मि॒त्रं न र॒ख्ये॒त्रसाध॑सम्॥ म॒ख्यू दे॒वव॑तो रथः॥ ४०॥

शू॒रो वा पृ॒थ्सु का॒सु चि॒त्। दे॒वानां॑ य इ॒न्मनो॑ यज॑मान
इय॑र॒ख्यत्य॒भीदय॑ज्वनो भुवत्॥ न य॑जमान रि॒ष्यसि॑ न
सु॒न्वान् न दे॑वयो॥ अ॒स॒दत्र॑ सु॒वीर्य॑मु॒त त्यदा॒श्वश्चि॑यम्॥
नकि॑ष्टं क॒र्मणा॑ न॒शन्न॑ प्र योष॒न्न योष॑ति॥ उ॒पं र॒ख्यरन्ति॑
सिन्ध॑वो म॒योभुव॑ ई॒जानं॑ च॒ यक्ष्य॑माणं च धे॒नवः॑। पृ॒णन्त॑
च प॒पु॒रिं च॥ ४१॥

श्र॒व॒स्यवो॑ घृ॒तस्य॑ धा॒रा उ॒पं यन्ति॑ वि॒श्वतः॑॥ सोमा॑रु॒द्रा
वि वृ॑ह॒तं वि॒षूची॑म॒मीवा॒ या नो॑ ग॒यमा॑वि॒वेश॑। आ॒रे बा॑धे॒थां
नि॒र्ऋ॒तिं प॒राचैः॑ कृ॒तं चि॒दे॒नः प्र॑मु॒मुक्त॑म॒स्मत्॥ सोमा॑रु॒द्रा
यु॒वमे॒तान्य॒स्मे वि॒श्वा त॒नूषु॑ भे॒षजा॑नि॒ धत्त॑म्। अ॒वं स्य॑तं
मु॒ञ्च॒तं यन्नो॑ अ॒स्ति त॒नूषु॑ ब॒द्धं कृ॒तमे॒नो अ॒स्मत्॥ सोमा॑पू॒षणा॒
ज॒न॒ना र॒यीणां॑ ज॒न॒ना दि॒वो ज॒न॒ना पृ॒थि॒व्याः। जा॒तौ वि॒श्वस्य॑
भु॒व॒नस्य॑ गो॒पौ दे॒वा अ॑कृ॒ण्वन्न॑मृ॒तस्य॑ नाभि॑म्॥ इ॒मौ दे॒वौ
जा॒य॒मानौ जु॑षन्ते॒मौ तमा॑र॒सि गू॒हता॑म॒जुष्टा॑। आ॒भ्यामि॒न्द्रः
प॒क्वमा॑मा॒स्वन्तः॑ सो॒मापू॑ष॒भ्यां ज॒नदु॑स्त्रि॒यासु॑॥ ४२॥

बृहत्तः शर्वसा रथः पपुंरिं च दिवो जननं पञ्चविंशतिश्च॥22॥—————[२२]

वायव्यं प्रजापतिस्ता वरुणन्देवासुरा एष्वंसावादित्यो दशर्षभामिन्द्रो वलस्यं बारहस्पत्यं
वषट्कारोऽसौ सौरिं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वो नर एकादश॥11॥ वायव्यमाग्नेयीङ्कुण्णग्रीवीमसावादित्यो
वा अहोरात्राणि वषट्कारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चषष्टिः॥65॥ वायव्यं प्रमौषीः॥ ———

—————॥ प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ —————॥—————[२३]